НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ
АЛЬБЕРТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ім. ПЕТРА ЯЦИКА

MYKHAILO
HRUSHEVSKY

HISTORY of UKRAINE-RUS'

INDEX OF TOPONYMS

AND ETHNONYNS

Lviv 2010

МИХАЙЛО
ГРУШЕВСЬКИЙ

ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ-РУСИ

ГЕОГРАФІЧНИЙ ТА ЕТНІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК

Львів 2010

ББК 63,3 (2Ук)
Г91

Грушевський М. С.

Історія України-Руси. Географічний та етнічний покажчик / Упоряд. І. Б. Скочиляс, Н. В. Халак. – Львів, 2010. – 470 с.

ISBN 978-966-02-5836-5

Покажчик містить назви населених пунктів, адміністративно-територіальних одиниць, історико-етнічних земель, орографічних, гідрографічних об’єктів, мікротопоніми. Також відображено адміністративну структуру світського й церковного устроїв на українських землях, включено етноніми – назви племен, народів, народностей, субетносів та їхніх представників; населення територій, міст, містечок, сіл тощо.

Для істориків, філологів, етнографів, усіх, хто цікавиться минулим України.

Затверджено до друку Вченою радою Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Національної академії наук України (протокол № 4 від 22 червня 2010 р.)

Укладачі: *І. Б. Скочиляс, Н. В. Халак*

Науковий редактор: *Я. Р. Дашкевич*

Видання цієї книги здійснене завдяки фінансовій підтримці Фонду Теодора і Магдалини Бутреїв при Освітній фундації Петра Яцика (Міссіссаґа, Канада). Щедру дотацію на видання надав також Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика при Канадському інституті українських студій, Альбертський університет (Едмонтон, Канада).

The publication of this book has been funded by a grant from the Teodor and Mahdalyna Butrej Fund at the Peter Jacyk Education Foundation, Mississauga, Canada. A generous support has also been provided by the Peter Jacyk Centre for Ukrainian Historical Research at the Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, Edmonton, Canada.

ISBN 978-966-02-5836-5

ПЕРЕДМОВА

Пріоритетним напрямком діяльності Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, і зокрема його Львівського відділення, від часу заснування (1992 р.) залишається публікація документальної спадщини українського вченого Михайла Сергійовича Грушевського. Одним із перших проектів Інституту стало фототипне видання монументальної багатотомної праці «Історія України-Руси» (Київ, 1991-1998)[1]. Згодом було розпочато підготовку до друку видання повного зібрання творів ученого. Водночас створюється сучасна інформаційна база даних про унікальний за своїм змістом та значенням для української історіографії 10-томник «Історії України-Руси». У 2000 р. вийшов у світ іменний покажчик[2] (на сьогодні вже став бібліографічною рідкістю), а 2010 р. завершено роботу над покажчиком географічних та етнічних термінів до цього видання.

Укладення індексів назв розпочав сам М. Грушевський, підготувавши до томів VI і VII «Покажчики імен і річей», до яких увійшли, як писав автор, «ймення близше зв'язані з темою»[3], у т. ч. й окремі географічні назви. Донька історика, Катерина Грушевська, уклала «Покажчик місць» до X тому. Однак найповнішим (з огляду на обсяг географічної термінології) є спільний «Покажчик місць» до першої та другої частин IX тому, авторами якого стали К. О. Лазаревська і С. В. Шамрай[4]. Усі ці індекси доповнили відповідні томи перевиданої «Історії України-Руси».

Спроба укласти покажчик до фундаментального дослідження М. Грушевського була також здійснена у 30-ті рр. XX ст. слухачами студентського семінару з історії України, який був організований І. П. Крип'якевичем при Науковому товаристві ім. Шевченка у Львові. Зокрема, О. Пріцак у 1936-

---

[1] Здійснене спільно з Українським науковим інститутом Гарвардського університету, Канадським інститутом українських студій Альбертського університету і створеним при ньому Центром досліджень історії України ім. Петра Яцика, а також Інститутом історії України.

[2] *Грушевський М*. Історія України-Руси. – Київ, 2000. – Т. 11: Покажчик імен / Упоряд. М. Капраль, Я. Федорук; Наук. ред. Я. Дашкевич. – 514 с.

[3] *Грушевський М*. Історія України-Руси. – Київ, 1995. – Т. 7. – С. 591.

[4] Охоплено назви населених пунктів та, вибірково, адміністративно-територіальних одиниць, а також гідроніми. Укладачі частково структурували покажчик, внісши до основного терміна окремі адміністративно-територіальні назви (наприклад, під позицією *Київ, м.* подано *Київське воєводство, Київський повіт, Київщина*; натомість до позиції *Молдава, д-ва* не ввійшли *Молдавське воєводство, Молдавське господарство*; до *Мозир – Мозирщина* та ін.).

1939 рр. працював (у рамках проекту «Українська історична бібліографія») над бібліографічним покажчиком до VII тому «Історії України-Руси». Проте завершити його перешкодила війна[5].

Із 1997 р. Канадський інститут українських студій Альбертського університету (CIUS), видаючи англомовний переклад праці М. Грушевського «History of Ukraine-Rus»[6], до кожного тому додає збірні (особобо-, географічно-, бібліографічно-предметні) покажчики, що мають вибірковий характер. Укладачі відібрали окремі геоніми, імена осіб, етноніми, мікротопоніми, назви важливіших серійних видань, деякі історико-політичні події, звівши все в єдиний алфавітний ряд[7].

***

Уперше до уваги дослідників пропонується об'єднаний «Географічний та етнічний покажчик» до 10-томної «Історії України-Руси». У покажчику подано назви населених пунктів, адміністративно-територіальних одиниць, історико-етнічних земель, орографічних (гори, височини, рівнини, низовини, долини) і гідрографічних (моря, ріки, лимани, протоки, затоки, ставки тощо) об'єктів, мікротопоніми (частини міста, дільниці, вулиці, передмістя, монастирі, церкви, могили, кургани і т. д.); відображено також адміністративну структуру світського та церковного устроїв на українських землях; включено етноніми – назви племен, народів, народностей, субетносів (бойки, гуцули, ін.) та їхніх представників; орди – у значенні державних утворень, військових одиниць; населення територій, міст, містечок та сіл.

З огляду на тривалий час написання «Історії України-Руси» (десять томів видавалися впродовж 1898-1936 рр.), її понятійний апарат постійно змінювався, тому і в географічних, і в етнічних назвах знаходимо багато різночитань, зумовлених відсутністю редагування та уніфікації на етапі

---

[5] *Пріцак О*. Спогад про вчителя // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 562.

[6] Досі видано п'ять томів, див.: *Hrushevsky M*. History of Ukraine-Rus'. – Toronto; Edmonton, 1997-2008. – Vol. 1: From prehistory to the eleventh century; Vol. 7: The Cossack age to 1625; Vol. 8: The Cossack age, 1626-1650; Vol. 9. – Bk. 1: The Cossack age, 1650-1653; Vol. 9. – Bk. 2. – Pt. 1: The Cossack age, 1654-1657.

[7] Вибірковий метод застосовано і до пояснення гасел (прізвищ, географічних об'єктів тощо). До багатьох географічних термінів наведено у дужках їхні історичні та фонетичні варіанти, уточнено сучасні географічні назви. Ці невеликі за обсягом і різноманітні за лексичним складом індекси загалом орієнтують читачів у термінології англомовного перекладу праці М. Грушевського.

першого видання та неможливістю усунути ці недоліки при фототипному способі републікації. Суттєво утруднював роботу і надзвичайно великий хронологічний період, що охоплює події від «доісторичної доби» до 1658 р. Зіставлення численних варіантів географічних та етнічних назв, врахування їхніх особливостей потребувало тривалої кропіткої праці з довідково-енциклопедичною та науковою літературою, картами тощо. Яскравим прикладом цього є гасло: *Білгород (Аккерман, Белогород, Білгород-Акерман, Білгород-Монкастро, Білогород, Бѣлгородъ, Бѣлый городъ, Зміїна, Монкастро, Офіус, Тіра, Тура, Bialogrod, Biłogrod, Cetatia Alba,* Τύρας*), колонія, м., на усті Дністра [Білгород-Дністровський, м., Од.]*.

Під час роботи над покажчиком об’єднано в одне гасло всі варіанти кожної з географічних і етнічних назв (наприклад: *Переяслав* (*Переяславль, Переяславъ, Переясловль, Pereiaslaw,* Πρεσθλάβα*), м., на р. Трубіж, на Київщині [Переяслав-Хмельницький, м., Кв.]; Бог (Ак, Богъ, Буг, Гіпаніс, Гіпаніс-Бог, Бо̃, Bog, Boh, Boug), р., впадає в Дніпровсько-Бузький лиман Чорного моря [Південний Буг, р.]; Ґоти (Готи, Готлянд, Goten, Gothi, Gutones,* Γύθωνες*), племена, народи*), а також ідентифіковано однакові за написанням, але різні за локалізацією географічні об’єкти (наприклад: *Брянськ (Бранскъ, Брянескъ, Брянскъ, Бряньскъ, Bransko), замок, м., на р. Десна, на Сіверщині [у Росії]; Брянськ, м., на Підляшші [у Польщі]; Корсунь (Херсон, Херсонес, Херсонес Гераклейський, Херсонес Меґарський, Херсонес Таврійський, Cherson, Chersonesos, Chersonèse Taurique,* Χερσονήσος, Χερσων*), м., на південно-західному узбережжі Криму [на західній околиці Севастополя]; Корсунь (Korsuń), м., на р. Дніпро, на Київщині [Корсунь-Шевченківський р-н Чрк.]; Мартинів, с., біля Галича; Мартинів, с., на Волині; Могилів (Могилівчик, Mogilow), м., біля р. Дністер, на Поділлі [Могилів-Подільський, м., Вн.]; Могилів (Могилевъ), м. [у Білорусі])*. Розведено однакові за написанням, проте відмінні за значенням гасла (зокрема, *Русь* як назва народу і *Русь* у значенні держави та краю; *Москва* як місто і *Москва* як народ), тотожні назви населених пунктів та гідроніми (наприклад: *Мена, м., на Новгород-Сіверщині; Мена, р., права притока Десни; Многа, с., у поріччі р. Многа; Многа, р., ліва притока Удаю*), назви населених пунктів та етноніми (наприклад: *Мазури (Maszur), с., у Галицькій землі [Мостиський р-н Лв.]; Мазури (Мазурове), населення*). Окрім цього, у багатьох випадках визначено розташування тих географічних об’єктів, які в «Історії України-Руси» докладно не локалізовані.

У покажчику акумульовано адміністративно-територіальні терміни, які в історичній послідовності відображають становлення, формування та розвиток українських земель – від княжих часів, коли існували землі-князівства, волості, міста-“городи”, до поділів на воєводства, землі, повіти, ханства, каганати, улуси, столиці (комітати, жупи), полки, сотні, губернії, волості тощо.

Також до покажчика увійшли географічні назви, які вживалися на означення різних регіонів, земель (*Барщина, Брацлавщина, Побужжя, Поволжя* та ін.), деякі з цих термінів деталізовані *(Побужжя галицьке, Побужжя горішнє, Побужжя дорогичинсько-берестейське, Побужжя північне, Побужжя руське, Побужжя середнє; Україна брацлавська, Україна волинська, Україна галицька, Україна київська, Україна подільська; Русь московська, Русь польська* і т. д.).

Покажчик укладено в алфавітному порядку, спочатку наведено терміни кирилицею, далі латинкою і наприкінці грекою. Укладачі покажчика намагалися враховувати величезне мовне розмаїття джерел та наукової літератури, якими послуговувався М. Грушевський, водночас різномовні терміни спеціально не групувалися, тому українська, російська та болгарська йдуть в одному алфавітному ряду, так само як польська, румунська, французька, латинь тощо.

Укладачі частково осучаснили мову автора «Історії України-Руси», але зберегли при цьому практично всі фонетичні й історичні варіанти географічних назв та етнонімів. Наприклад, назву племені «Γέται ἀθατίζοντες» учений перекладав як «Гети-невмираки», натомість у новітній науковій літературі вона звучить як «Гети невмирущі» або «Гети безсмертні». Осучаснення поширювалося передовсім на чергування літер «и-і», «е-и», «ї-і», «є-я», «ж-з», подвоєння «нн», «зз», уживання «ь», апострофа, дефіса, великої літери тощо. Таким чином було уніфіковано та подано згідно з діючим правописом *Вінниця* – а не *Винниця*, *Чернігів* – а не *Чернигів*, *Сіверщина* – а не *Сіверщина*, *Пониззя* – а не *Понизє*, *Дніпровський* – а не *Дніпрянський*, *Тернопільський* – а не *Тернопільский*, *Слов’яни* – а не *Словяни*, *північно-східна* – а не *північносхідна, Довге Поле (село)* – а не *Довге поле,* та ін.

Виявлені у репринтному виданні друкарські помилки, укладачі коментували, за змоги встановлюючи правильну назву. Зокрема, і в такому суттєвому випадку, коли зміни зазнала перша літера (наприклад: *Гоменський повіт, помилк. [Роменський повіт См.])*.

***

Структура гасла покажчика умовно складається з п'яти основних елементів: 1) назва з наведеними у дужках її варіантами; 2) категорія географічного об'єкта чи етноніма; 3) уточнення місця розташування або сучасна адміністративно-територіальна локалізація; 4) цифрова частина; 5) система відсилань.

1. Назва. До єдиного алфавітного переліку включено геоніми та етноніми. Головним обрано той варіант із синонімічного ряду термінів у праці М. Грушевського, який є найбільш наближеним до сучасної назви. Біля нього у дужках перераховано всі історичні та фонетичні варіанти (українською, російською, німецькою, грецькою та іншими мовами), які використовував учений. При цьому історичні варіанти у покажчику виділені окремими позиціями (із відсиланням до основної назви).

2. Категорія. Вказується як щодо географічних об'єктів – адміністративно-територіальних (село, містечко, місто, фортеця, замок, волость, повіт і т. д.), орографічних (гори, рівнини, низовини, острови), гідрографічних (ріки, затоки, протоки, лимани, озера), так і щодо етнонімів (плем'я, народ та ін.). Ці поняття переважно подаються у скороченій формі (див. Список скорочень). Трапляються випадки кількох означень біля назви одного населеного пункту (*с., м.*), що свідчить про історичну зміну його адміністративного статусу. Встановлення категорії географічних об'єктів дозволяє розрізнити однойменні геоніми, а також запобігає помилковому ототожненню схожих за написанням геонімів та етнонімів (наприклад: *Лип'яни (Héthárs), с., біля р. Ториця, на Закарпатті* (не жителі с. Липа); *Перемишляни, жителі м. Перемишль, у Галичині* (а не сучасне місто Перемишляни у Львівській області чи його жителі). Деякі терміни – загальновідомі та зрозумілі – не ідентифікувалися (наприклад: *Азія (Asia, Asie, Asien, Azia) /…/** *див. Asia, Asie, Asien, Azia; Африка (Africa, Afrique) /…/ див. Africa, Afrique*).

3. Уточнення місця розташування. Більшість понять, виділених окремими позиціями як основне серед інших варіантів гасло, мають уточнення за адміністративно-територіальними поділами, етнокультурними регіонами, описовою географічною локалізацією (поблизу більшого міста) або гідронімічною прив'язкою (за назвою рік, поблизу яких розташовані). Щодо

---

* Тут і надалі у прикладах з покажчика опущено цифрову частину (її умовно позначено: /…/).

гідрографічних об'єктів деталізовано, до басейну якої ріки або моря належать; щодо етнонімів, за змоги, з'ясовано їхнє походження.

Уточнення потребували також територіально-адміністративні та історико-географічні терміни-словосполучення (прикметник+іменник). Наприклад: *Камінецька волость [Каменець, м., на р. Лосна, у Білорусі]; Камінецька волость [Камень Каширський, м., на Волині]; Камінецька волость [Камінка Струмилова, м., у Галичині]; Камінецьке староство [Кам'янець-Подільський, м., на Поділлі]; Камінецьке староство [Камінка Струмилова, м., у Галичині]*. У квадратних дужках зазначено центр того чи іншого повіту або волості, а також його географічне розташування. Ці відомості наводимо тоді, коли назви адміністративних одиниць є однакові за написанням. У деяких випадках точно ідентифікувати місце розташування об'єктів не вдалося.

Сучасна адміністративно-територіальна прив'язка подавалася у квадратних дужках. Укладачі покажчика не ставили за мету здійснити тотальну локалізацію всіх географічних об'єктів відповідно до сучасного устрою України чи сусідніх з нею держав – Білорусі, Молдови, Польщі, Росії, Словаччини, Угорщини, Чехії та ін. Така інформація вказувалася здебільшого тоді, коли йшлося про однойменні населені пункти чи тотожні за звучанням гідроніми або коли історична назва відрізнялася від сучасної. Подекуди у квадратних дужках локалізовано також об'єкти, розташовані за межами сучасної України (*[у Польщі], [у Франції]* тощо).

4. Цифрова частина. У кожному гаслі послідовно перераховуються номери тому (римськими цифрами у круглих дужках) та сторінок. При цьому взято до уваги і текст у примітках, порядковий номер яких позначений надрядковим знаком ([1, 2]).

5. Система відсилань. Відсилання виділені курсивом: *див.* і *див. також.* Перше з них стосується варіантів основного гасла, які подані окремими позиціями (*Гавриловка (Адриловка), с., у поріччях Олави і Рашівки /.../ див. Адриловка*), а також основного гасла (*Адриловка, с. /.../ див. Гавриловка*). До ідентичних за написанням, але різних за значенням термінів застосовано іншу послідовність: біля кожного терміна-омоніма вводиться коротке пояснення (набагато стисліше, ніж у головному гаслі) і біля терміна, до якого відсилаємо, обов'язкова ідентифікація. Наприклад: *Гродно (Городен, Городно, Городня, Grodno), м., на р. Німан [у Білорусі] /…/ див. Городен, Городно, Городня, Grodno; Городен, м., на р. Німан /…/ див. Гродно; Городно,*

м., на р. Німан /…/ див. Гродно; Городня (Гародня), м., на р. Німан /…/ див. Гродно; *Grodno, м., на р. Німан /…/ див. Гродно.* За потреби зазначається також територіальна прив'язка: *Городло (Городель, Городно), замок, с., м., на р. Західний Буг [у Польщі] /…/ див. Городель, Городно; Городель, с. /…/ див. Городло, м., над р. Західний Буг; Городно, м., на р. Західний Буг /…/ див. Городло, м., на р. Західний Буг.*

Відсилання *див. також* уживається перехресно тоді, коли певний термін ототожнюється з іншим гіпотетично (*Дніпровський лиман /…/ див. також Синя Вода; Ільмень, о. /…/ див. також Mursianus lacus*) або ж коли поняття є близькими за значенням, але не ідентичними (*Австрія (Austria, Oesterreich, Osterreich), д-ва /…/ див. Austria, **Oesterreich, Osterreich див. також** Австро-Угорщина; Австро-Угорщина (Oester. Ung. Reich, Osterreich-Ungarn) /…/ див. Oester. Ung. Reich, Osterreich-Ungarn див. також Австрія, Угорщина*). Усі відсилання наводяться у такій послідовності: українською, латинкою, грецькою мовою.

Під основним гаслом (переважно це міські поселення) вміщено мікротопоніми: церкви, монастирі, вулиці тощо. Вони розташовані з відступу та виділені курсивом.

***

За алфавітною та лінгвістичною ознаками гасел покажчик умовно можна поділити на три частини – кириличну, латинську та грецьку. Опрацювання термінів, написаних латинкою (серед них – англійські, латинські, німецькі, польські, румунські, словацькі, угорські, чеські тощо) та грецькою мовою, утруднювалося наявністю специфічних назв, які функціонували в часи середньовіччя та вже вийшли з ужитку, великою кількістю помилок при друці, не завжди зрозумілими скороченнями.

Подача гасел у латинській та грецькій частинах покажчика здійснена за тим самим принципом, що й у кириличній частині. У разі, якщо український відповідник був єдиний у своєму значенні – застосовувалася спрощена схема (*Africa /…/ див. Африка*), якщо ж термін мав кілька значень або було виявлено однойменні населені пункти, тоді обов'язково подавались уточнення (*Bretsh, м. /…/ див. Берестя, м., у Берестейсько-Дорогичинській землі; Dźwinogrod, м. /…/ див. Звенигород, м., біля Львова; Gródek (Grodek), м. /…/ див. Городок, м., у Львівському повіті; Grodek, с. /…/ див. Городок, с., на усті Гучви і Бугу*). В іншомовних гаслах без українських аналогів, як правило, вводилася детальніша територіально-адміністративна прив'язка (*Grabouch, р., у Шаришській столиці*).

Мікротопоніми також переважно укладалися під основним гаслом – як і в кириличному варіанті (*Kijów (Kijow), м. /.../ див. Київ; Bogarodzica s. cerkwa /.../ див. Київ, Богородиці Пирогощої церква; Kiever Höhlenkloster /.../ див. Київ, Печерська лавра; Na Bareski, церква /.../ див. Київ, Пречистої св. Набережна церква; Pieczarska archimandria /.../ див. Київ, Печерська архимандрія; Pieczarska ławra /.../ див. Київ, Печерська лавра; Pieczarski monastyr /.../ див. Київ, Печерська лавра*). Не співвіднесені з певним населеним пунктом у латиномовному покажчику іншомовні топоніми, виділені окремою позицією (з одночасним відсиланням до українського варіанта).

За відсутності кириличного відповідника, основним обирався термін латинкою (наприклад: *Burzenland (*Βορδόνη*), місцевість у Семигороді /.../ див.* Βορδόνη*)*. Натомість при відтворенні варіантності написання іншомовних назв, які не мали українського аналога, діяв той самий принцип, що і в кириличній частині покажчика (Χιγγουλούς (Χιγγυλούς, Χιδμάς))*, р.* /…/ *див.* Χιγγυλούς, Χιδμάς*;* Χιδμάς*, р.* /…/ *див.* Χιγγουλούς*;* Χιγγουλούς*, р.* /…/ *див.* Χιγγουλούς).

***

Над покажчиком латиномовних термінів працювали Я. Р. Дашкевич, І. Б. Скочиляс, Н. В. Халак і, на завершальному етапі також, Л. В. Луцан та І. І. Сварник; над укладенням грецьких гасел – Я. Р. Дашкевич, І. Б. Скочиляс та Д. Коваль.

Укладачі покажчика висловлюють щиру подяку за участь на різних етапах його підготовки Т. Гошко-Зайцевій, О. Піддубняку, всім співробітникам Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, у плідних дискусіях з якими викристалізувалася концепція «Покажчика», а також К. Курилишину – за допомогу в підборі довідкової літератури.

Окрему подяку за багатолітнє керівництво проектом підготовки «Покажчика», наукову роботу над ним та наукову редакцію складаємо нашому Вчителеві, на жаль, сьогодні вже покійному Ярославові Романовичу Дашкевичу. Без його феноменальної ерудиції та пам’яті, знання величезної кількості джерел та літератури (як тієї, що її використовував М. Грушевський, так і сучасної) важко було б завершити працю над «Покажчиком».

Наталія Кіт, Ірина Скочиляс, Надія Халак

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

адмін.-терит. одиниця – адміністративно-територіальна одиниця
арх. – архангела
вул. – вулиця
г. – гора, гори
г-ще – городище
д-ва – держава
див. – дивись
м. – місто
маб. – мабуть
маєтн. – маєтність
м-ко – містечко
н. п. – населений пункт
о. – острів
обл. – область
оз. – озеро
оо. – отців
п-ів – півострів
помилк. – помилково
р. – ріка
р-н – район
рр. – ріки
с. – село
св. – святий, свята (святого, святої)
свв. – святі (святих)
смт – селище міського типу
сс. – села
с-ще – селище
теп. – тепер
ур-ще – урочище

Вл. – Волинська область
Вн. – Вінницька область
Днп. – Дніпропетровська область
Днц. – Донецька область
Жт. – Житомирська область
Зк. – Закарпатська область
ІФ. – Івано-Франківська область
Кв. – Київська область
Крв. – Кіровоградська область
Лв. – Львівська область
Мк. – Миколаївська область
Од. – Одеська область
Пл. – Полтавська область
Рв. – Рівненська область
См. – Сумська область
Трн. – Тернопільська область
Хм. – Хмельницька область
Хрк. – Харківська область
Хрс. – Херсонська область
Чрг. – Чернігівська область
Чрк. – Черкаська область
Чрн. – Чернівецька область

А

Б

В

366, 377, 380, 381^{1}, 382^{-}, 383, 386^{2}, 388, 395, 396, 398, 399, 401, 402, 405, 407-410, 413, 416, 431^{5}, 432^{-}, 436, 438, 439, 446, 448, 451, 452, 454-457, 460, 461, 462^{5}, 464, 467, 467^{1}, 470, 472, 477, 481, 482, 487, 489, 497, 499-501, 525, 536, 548, 553^{1}, 560, 561, 567, 569, 575, 579, 593, 599 **(IX-2)** 611, 613-616, 618, 622-624, 626, 628, 630, 633^{1}, 637, 640, 641, 643-646, 646^{1}, 647, 647^{-}, 648, 649, 649^{1}, 653, 657, 663, 665, 679, 681, 683, 684, 687, 689, 691-694, 696, 697, 717, 719, 720, 723, 725, 726, 728, 731, 734, 737-740, 740^{1}, 741, 743, 745, 746, 752, 752^{2}, 756, 758, 762-765, 775, 778, 781, 783^{-}, 784^{2}, 785-789, 791-796, 803-805, 805^{1}, 806, 809, 810, 814-821, 821^{2}, 822, 822^{1}, 823-829, 831-833, 833^{1}, 837-839, 840^{4}, 841^{-}, 842, 845, 847, 849, 850, 857, 862, 867, 868, 874^{2}, 886-888, 891, 897, 898, 901-904, 906, 909^{1}, 910-912, 912^{5}, 913, 914, 916-919, 921^{1}, 923-926, 931, 933^{5}, 934, 936-939, 939^{-}, 941, 943-945, 948, 950, 951, 952^{8}, 953$^{-,1}$, 955-958, 960^{1}, 961-965, 1022, 1023, 1027^{4}, 1028^{-}, 1029^{1}, 1030^{1}, 1031, 1031^{6}, 1035, 1065, 1066^{1}, 1067^{-}, 1073, 1075, 1082-1084, 1088, 1091, 1095, 1099, 1100, 1101, 1105, 1110, 1111, 1113, 1116-1125, 1129, 1138, 1139, 1147, 1148, 1158^{1}, 1159, 1159^{-}, 1165, 1165^{2}, 1166^{1}, 1168, 1171, 1172, 1176, 1178-1180, 1182, 1187, 1188, 1191, 1193-1197, 1203^{1}, 1204, 1204^{4}, 1205, 1207, 1209, 1215, 1219, 1220, 1222, 1222^{1}, 1223, 1226, 1232, 1234, 1235, 1237, 1241, 1244-1246, 1248, 1251-1253, 1253^{5}, 1254-1256, 1259, 1265, 1268, 1273-1275, 1277, 1279, 1280, 1289, 1290^{3}, 1293, 1297, 1302, 1302^{1}, 1303, 1307, 1308, 1308^{6}, 1309, 1314, 1316, 1318, 1321, 1321^{2}, 1322, 1324, 1327, 1330, 1332-1335, 1346-1349, 1351, 1353, 1356, 1357, 1359, 1359^{5}, 1364, 1376, 1377, 1379, 1381^{4}, 1386, 1394, 1395, 1399-1404, 1404^{1,2}, 1405, 1406, 1411, 1412, 1414, 1415^{4}, 1417^{2}, 1418, 1421-1424, 1426, 1426^{4}, 1428, 1432, 1434, 1440, 1444, 1445, 1447, 1449, 1451-1453, 1458, 1459, 1488, 1491, 1492, 1495, 1499, 1500, 1502, 1502^{1}, 1508, 1515-1519, 1523, 1524, 1528, 1529, 1531, 1533, 1535, 1539, 1541, 1544, 1549 **(X)** 7, 8, 16, 18, 20-24, 24^{1}, 25, 25^{1}, 26, 26^{1}, 27-33, 33^{1}, 34, 36, 37, 37^{1}, 38-41, 43-45, 47, 48, 50-52, 59, 60, 60^{1}, 61-65, 66, 68, 70, 71, 74, 76^{5}, 77-79, 79^{4}, 80-82, 88-91, 93, 94, 102, 106, 106^{5}, 107-110, 113-115, 115^{2}, 116, 117, 119, 119^{2}, 120-122, 127, 128^{2}, 129-133, 133^{1}, 135, 136, 141, 142, 144, 144^{2},

Г

Ґ

Д

Е

Є

Ж

З

И

І, Й

К

Л

М

Н

О

П

Р

С

Т

У

Ф

Х

Ц

Ч

Ш

Щ

Ы,Э, Ю

Я

A

B

C, Č

D

E, F, G

H

I, J

K

L

M

N

O

P

R

S

T

U, V

W

Y, Z

ЗМІСТ

Наукове видання

ГРУШЕВСЬКИЙ
Михайло Сергійович

**ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ-РУСИ**

Географічний та етнічний покажчик

Упорядники:
СКОЧИЛЯС Ірина Богданівна, ХАЛАК Надія Володимирівна

Редактор Я. Р. ДАШКЕВИЧ
Оформлення художника МАР'ЯНИ ПЕЛЕХ
Технічний редактор МИХАЙЛО ГЛАДЬО
Коректор Н. О. КІТ

Оригінал-макет виготовлено у Львівському відділенні Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського

Підписано до друку 07.11.2010. Формат 84x108/32. Папір офс. № 1. Офсетний друк. Ум. друк. арк. 23,3. Ум. фарбовідб. 23,72. Обл.-вид. арк. 24,91. Зам. 92.

Віддруковано з оригінал-макету
в друкарні ЛА «Піраміда».